

Toplumsal ve Etik Bir Sorun Olarak Kızlık Zarı İncelemesi

HYMEN EXAMINATION, AS A SOCIAL AND ETHICAL PROBLEM

Ebru ÇEVİK*, Ayşe TAPUCU*, Şahin AKSOY**

* Öğr.Gör., Harran Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu,

**Doç.Dr., Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi AD, ŞANLIURFA

Özet

Sağlık bilimleri insanların sağlığını korumak, geliştirmek ve hastalık durumunda iyileştirmek için vardır. Bu amaca hizmet edilirken bazen göz ardı edilen bir takım uygulamalar vardır ki; insan onurunu olumsuz etkiler. Pek çok yazar kızlık zarı incelemesinin de böyle bir uygulama olduğunu düşünmektedir. Kadınların temel hak ve özgürlüklerine müdahale eden, sosyal, hukuki, etik ve teolojik boyutları olan kızlık zarı incelemesi ülkemizde hala yaygın olarak varlığını sürdüren bir uygulamadır. Biz bu çalışmamızda toplumsal ve etik bir sorun olan kızlık zarı incelemesini farklı boyutlardan ele alarak ortaya çıkan sorunları irdelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kızlık Zarı İncelemesi, İnsan Hakları, Feminist Biyoetik, Hasta Hakları

T Klin Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi 2003, 11:170-177

Summary

Health sciences aim to protect and enhance human health as well as treating the diseases. While doing these, some applications that are against human dignity are neglected. Many authors consider hymen control among those. Hymen control, which violates basic rights and freedoms of women, and has social, legal, ethical and theological aspects still continues to be practiced in Turkey. In this study we discuss the hymen examination from different perspectives and explore the problems in this practice.

Key Words: Hymen Examination, Human Rights, Feminist Bioethics, Patient Rights

T Klin J Med Ethics, Law and History 2003, 11:170-177

Kızlık Zarı İncelemesi ve Tıp

Tıp, yaşamın devamının sağlanması, acıların dindirilmesi gibi doğrudan insan sağlığı ile ilgili belli değerler üzerine kurulmuştur. İnsanlar sağlık sorunları olduğunda, bedenlerini ve kimi zaman da yaşamlarını sağlık personeline emanet ederler ve güvenlerinin kötüye kullanılmadığını bilmek isterler. Bu nedenle sağlık meslek grupları, onları diğer mesleklerden ayıran özel bir sorumluluk üstlenirler. Tıp etiğinin altında yatan felsefe de bu sorumluluğun profesyonel davranış standartlarına uygun olarak yerine getirilmesidir. Sağlık personeli, toplumun sağlığını ilgilendiren konularda; objektif ve mantıklı, aynı zamanda ahlaki karar vermek durumundadır. Oysa birtakım nedenlerle bu kararlar farklı değerlerle çatışabilmektedir (1).

Bu çatışmaya; kimi zaman teknoloji kimi zaman inançlar, kimi zaman da geleneksel anlayışlar

neden olmaktadır. İşte 'kızlık zarı incelemesi' yaygınlaşmış bir geleneksel anlayışın, hukuka, sosyolojiye, tıbbı, teolojiye ve ahlaka uzanan boyutları ile ele alınması gereken bir uygulamadır.

Kızlık zarı incelemesinde amaç; bir kızın bir erkekle ilk kez cinsel ilişkide bulunup bulunmadığını belirlemektir. Bu uygulama; kızlık zarına atfedilen toplumsal ve biraz da tabusal olan bir değer meşrulaştırılmasıdır. Kızlık zarı, tıbbi tabiriyle Hymen, vajen girişini kısmen kapatan ve genellikle ilk cinsel ilişkide yırtılabilen, ince damarlardan zengin elastik bir zardır. Kızlık zarının tıbbi açıdan 11-12 yaşına kadar enfeksiyonlardan korunmak ve doğuştan üretrası olmayan kız çocuklarında üretra yapımı için kullanılmasından başka kadın sağlığı açısından bir yararı yoktur, tibben muayeneyi gerektirecek herhangi bir endikasyonu da bulunmamaktadır. Tamamen kapalı olması dışında da hiçbir patoloji tanımlanmamaktadır (2).

Kızlık zarı, yapısal anlamda her kadında aynı olmayabilir. Konumuz itibariyle bilinmesi gereken elastik yapıdaki cinsel ilişki olsa dahi sağlam kalabilen hymendir. Elastike hymen genellikle doğum anında yırtılır ve cinsel ilişki sonrasında elastike hymene sahip kadınların kanaması olmaz. Çoğullukla kadınlar, elastik yapıdaki hymen nedeniyle bekaret kontrolüne götürülürler (3).

Dünyada Bekaret Kontrolü

Tarih boyunca kadın olmanın ve cinselliğin önemli unsurlarından biri haline gelen kızlık zarı, bireylerin ve toplumların yaşamlarını etkileyerek kültürel bir önem kazanmıştır (2).

Bugün bir çok batı toplumlarında bekaretin kültürel bir önemi bulunmazken aralarında ülkemizin de bulunduğu doğu toplumlarında bekaret tabu haline gelmiştir. Dolayısıyla bekaret kontrolü daha çok doğu toplumlarına özgü bir uygulama olarak varlığını korumaktadır. Dünyada bekaret kontrolü uygulanan iki ülkedeki duruma bakacak olursak;

1) Hindistan'da Bekaret Kontrolü

Hindistan'da bekaret kontrolü 'Kukari ki Rasam' adı verilen geleneksel ritüellerle yapılmaktadır. Bu ritüellere göre bekaret kontrolü; su ve ateşle uygulanan iki yöntemle uygulanmaktadır. Su ile yapılan kontrolde; başka bir kişi yüz adım atıncaya kadar, kadından suyun altında durması istenir. Kadın buna dayanabilirse 'bakiredir', dayanamaz ise 'bakire değildir' şeklinde değerlendirilir. Ateşle yapılan bekaret kontrolünde kadından, eline ince bir eldiven giyip, kızgın bir demir tutarak bir süre yürümesi istenmektedir. Yürüeyebilen kadınların 'bakire', yürüyemeyenlerin ise 'bakire olmadığı' düşünülür. Bakire olmayan kadınlar dövülerek sorumlu erkek ismi öğrenilmeye çalışılır. Kadınlar bu işkenceden kurtulabilmek için bir isim söylemek zorundadır. Sorumlu erkek, kadının ailesine tazminat vermekle yükümlüdür. Hindistan'da bekaret kontrolü yasalarda yer almadığı için cezası da yoktur. Bu yüzden Hindistan'da bekaret kontrolü ahlaki olmasa da yasaldır. Hindistan'da kadın örgütleri de bu uygulamaya karşı çıkacak kadar güçlü değildir (4).

2-) Güney Afrika'da Bekaret Kontrolü

Güney Afrika'da bekaret kontrolü AIDS'i önlemek amacıyla yapılmaktadır. Bekaret kontrolü törenlerle ritüel şeklinde uygulanabildiği gibi okullarda da uygulanmaktadır. Böylece kişilerin bakire olmaları desteklenirken, korku yaratılarak cinsel ilişki azaltılmaya çalışılmaktadır. Zulu'da bekaret kontrolü erkeklere de yapılmaktadır. Erkeklere uygulanan bekaret kontrolünde; iki ağaç arasında bir ip geriliyor ve erkeklerin düz bir şekilde idrarını yapmaları istenmektedir. Düz bir şekilde, ip doğrultusunda idrarını yapan erkekler 'bakire', yapmayan erkekler ise 'bakire değil' olarak değerlendirilmektedir (4).

Türkiye 'de Kızlık Zarı İncelemesi

Ülkemizde ise bekaret kontrolünün ne kadar zamandır var olduğu, halen ne kadar uygulandığı konusunda çok sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Çünkü bu uygulama hem mahrem bir konuya parmak bastığından hem de, adli vakalar dışında, hukuksal bir dayanağı bulunmadığından gizli yapılmaktadır.

Türk Tabipler Birliği ile Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından 'Kızlık Zarı Bakışına Yaklaşım' konulu çalışmaya katılan 30 kadın jinekologdan her biri, en az 15 kez, bekaret kontrolü yaptıklarını ifade etmişlerdir (2). Ülkemizde uygulanan bekaret kontrolüne biraz daha derinlemesine bakmak gerekirse;

1-) Kızlık Zarı İncelemesinin Yapıldığı Durumlar

- a) dek gecesi sonrasında bekaretinden şüphelenilen kadının bakire olup olmadığını saptamak,
- b) Evlilik öncesi bekareti belgelemek,
- c) İkinci bir evlilik öncesi, birinci evliliğinde hiç cinsel ilişkide bulunmadığını ispatlamak,
- d) Fiziksel bir travmaya maruz kalan kızların bekaretlerinin zarar görüp görmediğini belirlemek,
- e) Milli Eğitim Bakanlığı Ödül ve Disiplin Yönetmeliği gereğince; okul yöneticilerinin şüpheleri doğrultusunda kız öğrencilerin iffetli olup olmadıklarını tespit etmek, (Şu anda uygulanmıyor)
- f) Yakın zamana kadar yapılan cinsel ilişkiyi ispatlayıp fahişeliği belgelemek,

g) Gözaltı öncesi ve sonrasında; cinsel taciz iddialarını önlemek ya da işkence yöntemi olarak,

h) Bazı devlet dairelerinde memuriyete kabul öncesi, (Şu anda uygulanmıyor)

i) Tatile giden ve erkek arkadaşıyla gezip do-laşan kızlardan şüphelenen ailelerin kızlarının ‘ba-şına bir hal’(!) gelip gelmediğini ispatlamak ama-cıyla yapılmaktadır (2).

2-) Kızlık Zarı İncelemesini İsteyen Kişiler ve Kurumlar

a) babalar ya da diğer aile üyeleri,

b) Nişanlı ve eş olarak erkekler,

c) Okul ve yurt müdürleri,

d) Kadın tutuklu ve mahkumların bulunduğu kurumların sorumluları,

e) Adli yetkililer ve belki mahallenin muhtarı (5).

Bekaret kontrolü pratisyen hekim, adli tıp he-kimi ve jinekologlardan istenmektedir. Ayrıca bu uygulamaya bireyi hazırlamak, hekimi korumak amacıyla hemşireler ya da ebeler de katılabilme-ktedir.

Türkiye’de Bekaretin Toplumsal Anlamı

Ülkemizde bekaretin toplumsal anlamı cinsi-yete göre farklılık göstermektedir. Kadınlar için ‘bakire olmak’ namusluluğun göstergesi iken, er-kekler için ‘bakir olmak’ özel bir anlam içermektedir. Ne yaman çelişkidir ki; ebveynler, erkek çocuklarının bekaret kaybına göz yumar hatta bu konuda onları desteklerken, kız çocuklarının beka-reti onlar için evlenene kadar bekçiliğini yapmaları gereken bir olgu olmaktadır. Bu, ataerkil aile yapı-sının kadınlara ve erkeklere bir öğretisidir. Kadın-lar bekaret kaybına ilişkin; intihar, namus veya töre cinayetlerinin baş kahramanı olurken, erkekler bekaret kaybına ilişkin övünç (!) hikayeleri ile gündeme gelmektedir. Bekarete toplumsal bakışın, cinsiyete dayalı değişmesi bekaret kontrolünün yapılmasındaki nedenin de sadece anatomik farklı-lık olmadığını göstermektedir.

Bir grup araştırmacı ülkemizde bekaretin kül-türel önemini yitirdiğini söylerken başka bir grup

araştırmacı bekaretin öneminin hala var olduğunu söylemektedir. Öztürk’ün 500 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırma da; erkek öğrencilerin %45’i evlendikleri bayanda bekaretin önemli ol-madığını belirtirken, %55’i bekaretin önemli oldu-ğunu ifade etmişlerdir. Kız öğrencilerin %92’si evlenecekleri erkekte bekaret aramazken, %8’i bekaretin önemli olduğunu ifade etmişlerdir (2). Yine Ankara Üniversitesi ve O.D.T.Ü’de İlbars’ın danışmanlığını yaptığı çalışmaya göre; kız öğrenci-lerin büyük çoğunluğu, erkek öğrencilerin yaridan fazlası ‘namus ve bekaret’ arasında ilişki olmadı-ğına inanmaktadır (6).

Türkiye’de Kızlık Zarı İncelemesinin Tartışılma Geçmişi

Türkiye’de kızlık zarı incelemesi 1980’lerden sonra kamuoyunda konuşulmaya başlanmıştır. Aralık 1988’de Harita Genel Müdürlüğü işe alaca-ğı kadınlardan ‘bekaret raporu’ isteyince kadınlar, müdürlüğü telefon yağmuru ile protesto etmişler-dir. 1989’da Ankara’da ‘Feminist Hafta Sonu’ adıyla anılan toplantıda alınan kararla başlatılan ‘Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır’ kam-panyasında en önemli taleplerden biri; kızlık zarı incelemesine son verilmesiydi. Ankara, İstanbul ve İzmir’de yüzlerce kadın bu konuda kampanya yü-rütmüşlerdir. 90’lı yıllarda da, özellikle ortaöğre-timde, küçük yaşta kız öğrencilerin intiharlarına yol açan kızlık zarı incelemeleri ülkenin bir çok yerinde kadınların protestolarına neden olmuştur. Muğla’nın Ula ilçesinde lise 1. sınıf öğrencisi G’nin, okul müdürünün babasına “kızına dikkat et, en iyisi bakireliğini kontrol ettir” dediğini duyarak intihar ettiği, aynı okulda bir kız öğrencinin daha aynı nedenle intihara teşebbüs ettiği, Aydın’da lisedeki bir kız öğrencinin, okul yönetiminin baş-vurusu üzerine, emniyet yetkilileri tarafından yaka-lanarak kızlık zarı incelemesine gönderildiği ha-berleri üzerine kadınların protesto eylemleri art-mıştır. 1995 yılı Şubat ayında, okul müdürlerine kız öğrencilere iffet denetimi yetkisi veren ve kız-lık zarı incelemesini meşrulaştıran Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Disiplin Ve Ödül Yönetme-liği’ne karşı ülkenin dört bir yanında eylemler başlamıştır. Bu süreçte, İstinye İmam Hatip Lise-

si'nden bir kız öğrenci, parkta erkek arkadaşları ile konuşurken yakalandığı için kızlık zarı incelemesi yapılacağı endişesi ile intihar etmiştir. Nihayet 21 Ekim 1998'de Adalet Bakanlığı, bekaret kontrolünün ancak takibi şikayete bağlı suçlarda, mağdurun rızası alınarak, ırza geçme gibi suçlarda ise ancak hakim kararı ile ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı izni ile yapılabileceğini belirten bir genelge yayınlamıştır (7).

2000 yılına gelindiğinde ise bu yasaya rağmen o dönemin Sağlık Bakanı'nın Sağlık Meslek Liselerindeki kız öğrencilerin kızlık zarı incelemesinden geçirilmesi yönündeki genelgesi yurtiçi ve yurtdışından bir çok tepkiyle karşılanmıştır. Avrupa Parlamentosu'nun Hollandalı Milletvekili Lous evies van der Laan, o dönemin Başbakanı'na oldukça sert bir üslupla kaleme alınan bir mektup göndermiştir. Mektupta 'Bu kontrol kadınların fiziki güvenliğinin ve kişisel haklarının ihlalidir. Ayrıca; acı, aşağılama ve tehdit içermektedir' diyen Laan, Başbakan'dan bu tür uygulamaların başlamaması için yetkisini kullanmasını istemiştir (8).

Ülkemizde kızlık zarı incelemesi mağdurları sadece öğrenciler değildir. Yine kamuoyunu sarsan, 26 Ocak 1997 tarihli haberler, Muş'ta üç ilköğretmene de zorla kızlık zarı incelemesi yapıldığına ilişkindi.

14 Ocak 1997 tarihinde Kamu Emekçileri Sendikalarına bağlı Muş'taki yedi sendika şubesine yapılan baskında göz altına alınan üç öğretmene polis zoruyla kızlık zarı incelemesi yaptırıldığı ve emniyette tutuldukları dört buçuk saat boyunca cinsel tacizde bulunulduğu ileri sürülmüştür (9). Bu olay da bir çok kurum ve kuruluş tarafından protesto edilmiştir. Her birimiz hafızalarımızı yokediğimizde kızlık zarı incelemesi ile ilgili birkaç haber hatırlayabiliriz. Üstelik bu yazdığımız vakalar kızlık zarı incelemesinin kamuoyuna yansıyanları, bir de duymadıklarımızı düşünürsek durumun ne kadar endişe edilecek boyutlarda olduğunu görebiliriz.

İslam Dinine Göre Kızlık Zarı İncelemesi

Kızlık zarı incelemesinde, inancın etkili olduğu düşünülebilir. Oysa İslam dinine göre bekaret

kontrolüne baktığımızda; Kuran-ı Kerim'de bu uygulamaya ilişkin ulaşacağımız bir ayet ya da ilgili kaynaklarda bir hadise rastlanmamaktadır. İslamiyet, bütün dinlerin olması gerektiği gibi, temel insan hak ve özgürlüklerine saygılı bir dindir. Mahremiyete saygı ise İslamiyet'in temel esaslarındandır. Belli durumlarda mahremiyetin ihlali için izin verilmiştir. Hastalık böyle bir durumdur ancak bakire olmak ya da olmamak bir hastalık değildir. Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuku İslamiyye ve İstılahatı Fıkhıyye Kamusu adlı eserinde kızlık zarı incelemesinin sadece şu durumda yapılabileceğini anlatmıştır:

'Kadın eşinin kendiyile cinsel ilişkiye girmediğini iddia ederek ayrılma talebiyle mahkemeye başvurursa hakim bakar; eğer erkek tedavi edilebilir bir durumda ise tedavi için bir yıl süre tanır ve tedavi olmasını tembih eder. Bu süre sonunda kadın, eşinin hala kendi ile ilişkiye girmediğini iddia eder de erkek bu iddiayı reddederse kızlık zarı incelemesi yapılır. Bu uygulama kadının talebiyle boşanma kararı verebilmek içindir (10).

Bu bilgidende anlaşıldığı üzere kızlık zarı incelemesi için kadın dışında kimseye hak tanınmamıştır. Kızlık zarı incelemesi sırasında kadının mahrem olan bir beden bölümünü hekim bile olsa bir başkasına göstermemesi gerekmektedir. Bu şekilde sorgulandığında İslam hukukuna göre de bekaret kontrolü doğru bir uygulama değildir.

Kızlık Zarı İncelemesi ve Şiddet

Kızlık zarı incelemesi, kadına yönelik bir şiddet olarak da değerlendirilmektedir. Kadına yönelik şiddet; özel ve toplumsal alanda kişiler ya da devletler tarafından işlenen ya da işlenmesi görmezlikten gelinen fiziksel, cinsel ve psikolojik bir olgudur (11). Kızlık zarı incelemesi, her boyutuyla şiddet içeren bir uygulamadır. Çünkü kızlık zarı incelemesi, fiziksel, duygusal ve cinsel boyutuyla kadının temel haklarına saldırı içermektedir. Kızlık zarı incelemesi ile kadının yaşamı tehdit altına girmektedir.(intiharlar, töre-namus cinayetleri). Kızlık zarı incelemesi uygun koşullar altında yapılmadığında genital ve üriner enfeksiyon hastalıkları oluşturma olasılığı taşımaktadır. Ayrıca bu uygulama kadınların, ileriki jinekolojik muayene-

lerden kaçınması nedeniyle var olan jinekolojik hastalıkların tanımlanamaması ile kadın sağlığı tehlikeye girebilmektedir. Bu açılardan kızlık zarı incelemesinin fiziksel şiddet içermediği söylenebilir. Kızlık zarı incelemesi, kadın için psikolojik bir travma olabilir. Kızlık zarı incelemesi yapılan kadınların benlik saygılarının bozulabileceği ya da depresyon gibi ruhsal hastalıkların kızlık zarı incelemesi yapılan kadınlarda görülebilir riski mevcuttur. Böylece kızlık zarı incelemesinin duygusal şiddet içerdiği de söylenebilir. Yine bu uygulama kadın cinselliğine yönelik bilgi edinilmesi nedeniyle o, bir cinsel saldırıdır aslında.

Hymenoplasti

Bekaret tabu oldukça, kaybı durumunda da çözümler bulunmaya çalışılmıştır. Cerrahinin gelişmesi ile toplumsal bir yara olan bekarete 'hymenoplasti' adı altında çözüm bulunduğu sanılmaktadır. Hymenoplasti; kızlık zarı onarımı ya da kızlık zarının diktirilmesi. Bugün, belli bir ücret karşılığında bir çok jinekoloğun bu işlemi yaptığı bilinmektedir. Bu çözüm yolu bir çok genç kıza umut oluşturur görünse de gerçekte yapılan, var olan toplumsal yargıyı yalanla desteklemektir. Gürsoy'un, 'jinekoloji ve gebe polikliniğinde çalışan ebe ve hemşirelerin kızlık zarı muayenesine ilişkin görüş ve yaklaşımları' isimli çalışmada 'cinsel ilişki sonunda hymenoplasti yaptırılıyor, siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?' sorusuna %72 oranında 'böyle bir topluma böylesi gerekir diye düşünüyorum' cevabı seçilmiştir. Bu sonuçta bize gösteriyor ki; bir çok hemşire, hymenoplastinin, bekareti tabu haline getiren toplumlar için; yerinde bir çözüm olduğunu düşünmektedir (2). Hymenoplasti çirkin bir oyundur aslında! Kadınların kendi duygu, düşünce, davranış ve değer yargılarını yok sayıp geleneksel anlayışı hazin bir şekilde kabullenişidir. Sonucunda hymenoplastiyi kim isterse o, hem kendini hem de başkalarını kandırmış olmaktadır.

Kızlık Zarı İncelemesinin Hukuki Boyutu

Ülkemizde yasal düzenlemeler açısından kızlık zarı incelemesinin hukuki olarak geçerli olduğu ya da gerçekleştirilebileceği durumlar gerçekte

yapılanlara göre çok sınırlıdır. Irza tecavüz, alıkoyma gibi adli başvuruların dışında hekimlerin bu uygulamayı yapma konusunda yasal hiçbir yükümlülükleri yoktur. Tersine, onu yapmama zorunlulukları bulunmaktadır. Çünkü yasanın gerektirdiği durumlarda savcı ve yargıçlarca istenecek incelemelerin dışındaki (ailenin, bir üyesi, okul yöneticisi, polis gibi ve başkaca) kişilerden gelen başvurulara uyarak bu incelemeyi yapmak, yasal açıdan bir suç oluşturmaktadır (5).

1-) Kızlık Zarı İncelemesi ile İlgili Yasalar

Adalet Bakanlığının Yönetmeliği'ne göre kızlık zarı incelemesi 'takibi şikayete bağlı suçlarda; mağdurun rızası alınarak, ırza geçme gibi suçlarda ancak hakim kararı ile ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısının yazılı izni ile yapılabilir.'

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının;

10.maddesi; 'Herkes; dil, din, renk, cinsiyet, düşünce, felsefi inanç,din,mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir'(2).

17.maddesi; 'Tıbbi zorunluluklar ve konuda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz.'(2).

20.maddesi; 'Herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.'şeklindedir(2).

2-) Kızlık Zarı İncelemesi ve Sözleşmeler

Adli olaylar dışında yapılan kızlık zarı incelemesinde görülüyor ki; yasalar ihlal edilmektedir. Bu uygulama ülkemizin taraf olduğu şu sözleşmelerle bağdaşmamaktadır:

-10 Aralık 1948'de kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin 1949'da onayladığı Birleşmiş Milletler 'Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'nde; 'hiç kimse işkenceye, zalimane, insanlık dışı, onur kırıcı cezalara ve muamelelere tabi tutulamaz' denmektedir (12).

-Yine Türkiye'nin 1954'de kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde; 'Hiç kimseye işkence yapılamaz, insanlık dışı ya da küçültücü ceza veya muamele uygulanamaz. Herkes özel ve aile hayatına,

konutuna, haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkında sahiptir.' ifadeleri yer almıştır (13).

-Ayrıca 1985 yılında kabul edilen ve Türkiye'nin de altına imza koyduğu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Pekin Deklerasyonu kadınlara karşı hiç bir ayrımcı uygulama yapılmamasını kamu yetkilerinin ve kurumların bu yükümlüğüne uygun davranmalarını öngörmektedir. Yine aynı sözleşmeler iki cinsten birinin aşağılayıcı ve üstünlüğü fikrini ortaya koyan ön yargıların ve geleneksel uygulamaların ortadan kaldırılmasını karar altına almıştır (2).

-Sağlık Bakanlığı'nın 1998 yılında tüm sağlık kuruluşlarına gönderdiği Hasta Hakları Yönetmeliği ve Genelge' de kişinin rızası olmadan beden bütünlüğüne dokunulamayacağını ve kızlık zarı incelemesi yapılmamasını belirtmişlerdir (2).

Yine kızlık zarı incelemesinin onur kırıcı olması, özel yaşama saygı göstermemesi, cinsiyete yönelik uygulanması ve kişinin beden bütünlüğüne dokunulması gibi yönleri ile bu sözleşmelere aykırı bir uygulamadır.

3-) Kızlık Zarı İncelemesi ve Malpraktis

Kızlık zarı incelemesi son yıllarda tartışılan malpraktis yani tıpta kötü uygulamalar kapsamında da ele alınmaktadır. Nasıl ki yanlış verilen bir tedavi sonucunda hastanın mağduriyeti söz konusuysa, kızlık zarı incelemesinde de mağdur olan kadındır. Bu uygulamanın farkı, nedenin diğer tıbbi uygulama hatalarından farklı olmasıdır. Yüksek Sağlık Şurası ve Türk Tabipler Birliği'nin malpraktisle ilgili hazırladığı kanun tasarısına göre; cumhuriyet başsavcılıkları veya mahkemeler dışındaki mercilerden gelen talep üzerine cinsel muayene yapanlara; üç aydan altı yıla kadar hapis, beş yüz milyon liradan bir milyar liraya kadar ağır para cezası öngörülmektedir (14).

Kızlık Zarı İncelemesinin Etik Boyutu

Bir çok kişi tarafından sıkça yinelenen gibi hukuk, kötü insanları bağlamak içindir. Oysa iyi insanları, ahlak ilgilendirir. Bu yüzden yazımızın bundan sonraki kısmında kızlık zarı incelemesini tıp etiği açısından ele alacağız.

1-) Zarar Vermeme İlkesi ve Kızlık Zarı İncelemesi

İlk defa Hipokrat tarafından formüle edilen, bugün de tıp etiğinin temel ilkesi olan 'zarar vermeme' ilkesi ışığında kızlık zarı incelemesini ele alacak olursak; kızlık zarı incelemesi her ne gerekçeyle yapılsa yapılsın kişiye zarar verebilecek bir uygulamadır. Jinekolojik muayenenin bir çok kadın için çok zor bir işlem olduğu bilinmektedir. Kızlık zarı incelemesinde kadına biyolojik bir varlık olarak yaklaşılmaktadır. Onun duygu, düşünce ve değer yargıları göz ardı edilmektedir. Oysa sağlık sisteminde bireyin psikobiyososyal bir varlık olarak ele alınması gerekir. Kızlık zarı incelemesi yapılan kadının; ileriki dönemlerde gerekli olabilecek jinekolojik muayenelerden kaçtığı ve ileriki cinsel yaşamlarının olumsuz etkilendiğine ilişkin araştırma sonuçları bulunmaktadır. Ayrıca kızlık zarı incelemesi; intiharlar ve namus-töre cinayetlerine zemin oluşturabilme gibi bir riske sahiptir. Bunun dışında kızlık zarı incelemesi uygunsuz koşullarda yapıldığında genital enfeksiyon hastalıklarına yol açabilir. Bu kadar zararı içinde barındıran bir uygulamanın, amacı hastalıkları tedavi etmek, sağlığı korumak ve geliştirmek olan sağlık hizmetlerinin temel felsefesine ne kadar aykırı olduğu alenidir. Bu uygulamanın zararları tıp etiğinin zarar vermeme ilkesini ihlal etmesi yanında 'insan haklarına saygı' ilkesinin de ihlal edilmesine kaynak oluşturmaktadır. Çünkü bu uygulama ile kadına saygılı olundundan söz etmek çok zordur.

2-) Özerkliğe Saygı İlkesi ve Kızlık Zarı İncelemesi

Diğer bir tıp etiği ilkesi olan 'özerkliğe saygı' ilkesi açısından kızlık zarı incelemesine bakacak olursak; özerklik; bireyin 'kendi yazgısını belirlemesi' şeklinde ifade edilir (15). Yani bu ilkeye göre; bireyin kendi ile ilgili kararları verme hakkı kendine aittir. Kızlık zarı incelemesinde özerklikten söz etmek zordur. Kadınların evlenmeden önce kendi istekleriyle aldığı 'bakiredir' raporu için yapılan kızlık zarı incelemesi dahi bu ilkeyi ihlal eder. Çünkü gerçekte burada da kadın, toplumun varolan baskısına karşı kendini savunmak adına bu kararı vermektedir. Yine tecavüz ve buna benzer

adli vakalarda kadın ifadesini ispatlamak için bu uygulamayı kabul eder. Burada da kadının iradesinin özgünlüğü son derece şüphelidir. Her iki durumda da yapılan kızlık zarı incelemesinde özerklik; kadına ait değil, topluma aittir. Başkaları istediği için yapılan kızlık zarı incelemesinde ise özerkliğe örnek verecek olursak; son günlerdeki popüler söylemler bir bakanın kendiyile ilgili çıkan haberleri aklamak adına sekreterine aldırıldığı beka-ret raporuna ilişkindi. Bu örnekte de sekreterin özerkliği olduğunu söyleyemez.

3-) Aydınlatılmış Onam ve Kızlık Zarı İncelemesi

Bir başka tıp etiği ilkesi olan ‘aydınlatılmış onam’ ışığında kızlık zarı incelemesini irdeleyelim; ‘Aydınlatılmış onam’ yani ‘bilgilendirerek rıza’, kişinin kendine yapılacak olan herhangi bir tıbbi müdahale için önceden bilgilendirilip rızasının alınması olarak ifade edilir. Özerkliğe saygı göstermenin en önemli boyutlarından birisi ‘aydınlatılmış onam’ ögesidir (16). Adli vakalarda bireyin onamının var olduğunu, hem de bu onamın aydınlatılmış olduğunu varsayalım, yine özerklik ilkesinde olduğu gibi burada da onam, aslında kadına ait değildir. Belki de kimi zaman verilen onamlar da zor kullanılmaktadır. Kadın, kızlık zarı incelemesi ile bazen eşine, bazen kanunlara söylediğini ispatlamak zorunda bırakılmakta, bu yüzden verdiği onamında tıp etiğinde söz edilen onamla bir ilgisi bulunmamaktadır.

4-) Gizlilik İlkesi ve Kızlık Zarı İncelemesi

Bir de ‘gizlilik’ ‘sır saklama’ ilkesi rehberliğinde kızlık zarı incelemesini yorumlayacak olursak; sağlık uzmanları hastalarının sırlarını tutma ve kendilerine ulaşan, rast gele gözlemlerden kaynaklananlar da dahil olmak üzere, hastayla ilgili her türlü bilgiyi sır olarak değerlendirme konusunda bağlayıcı yükümlülüğü olduğu düşüncesi uzun zamanlardan beri tıp etiğinin en önemli prensiplerinden biri sayılmıştır (17). Kızlık zarı incelemesi yapan hekimler ve bu uygulamaya katılan ebe ya da hemşireler öğrendikleri bilgileri saklamak zorundadırlar. Zaten kızlık zarı incelemesi birilerini bilgilendirmek için yapılmaktadır. Kızlık zarı incelemesi ile kadının cinselliğine yönelik edinilen

bilgilerin başka bireylere söylenmesi sır saklama ilkesinin ihlaline neden olmaktadır. Bir kısım hekimler bu uygulamayı kadını töre cinayetlerinden korumak için yaptıklarını söylemektedirler. Bu düşünce, kadını daha büyük bir zarardan korumak amacıyla sır saklama ilkesinin ihlalini haklı gösterebilir. Fakat durumun tam tersi olduğunda yani kadının bakire olmaması halinde onu ölüme itmek olasılığı mevcuttur.

5-) Adalet İlkesi ve Kızlık Zarı İncelemesi

Son olarak tıp etiği ilkelerinden ‘adalet’ ilkesine göre kızlık zarı incelemesine bakacak olursak; adil olma ilkesi; yararlı ve olumsuz yanları ile sunulan hizmetin toplum içinde dağıtılması ile ilişkilidir. Aristo’nun ‘eşitlere eşit şekilde muamele edilmesi gerektiği’ genel ilkesi bugün de kabul görmektedir. Ancak bireyler ve gruplar arasındaki farklılıklar da tanımlanabilmelidir. Günümüzün toplumlarının çoğunda cinsiyet, din, dil, ırk gibi farklılıklar nimetlerin dağılımında ahlaki yönden geçerli ölçütler olarak görülmemektedir (18). Esasında kızlık zarı incelemesi, cinsiyete dayalı bir ayrımcılığın göstergesidir. Adalet ilkesinde ihtiyacı olana ihtiyacı kadar sağlık hizmeti götürmek üzerinde durulmaktayken beka-ret uygulamasına kadınların ihtiyacı olduğu söylenemez, bu uygulamanın bir sağlık hizmeti olduğunu kabullensek bile.

Görüldüğü gibi kızlık zarı incelemesi inanç ve hukuk sistemiyle bağdaşmayacağı gibi etik ilkelerle de bağdaşması mümkün değildir. Bu uygulamayı yapan hekimler ve bu uygulamaya katılan ebe ya da hemşireler saydığımız tıp etiği ilkelerini ihlal etmiş olmaktadır. Kızlık zarı incelemesi ile hekim kendi bilimsel ve teknik bilgilerinden yararlanan bir araç konumundadır. Bu bir yana, bu eylem sırasındaki temel amaç da, kadının bedensel, ruhsal, toplumsal iyilik durumunu korumak ya da tedavi etmek değil; onun yalnızca ‘olup olmadığını’ belirlemektir (19) Her disiplinde olduğu gibi sağlık bilimlerinde de, etik ilkeler doğrultusunda hizmet verildiği ölçüde bireylerin ve toplumun zarar görmesi engellenmiş olacaktır.

Şanhurfa’da Kızlık Zarı İncelemesi

Kızlık zarı incelemesi ülkemizin bir çok şehrinde geleneklerle özdeşleşmiş, din ile sağla-mlaştır-

rılmış bir şekilde hala uygulanmaktadır. Biz bu çalışmamızda çok farklı kültürlere beşiklik etmiş, bir Mezopotamya şehri olan Şanlıurfa'da kızlık zarı incelemesinin yapıp yapılmadığını öğrenmeye çalıştık. Şehrimizde bu konuya ilişkin bir araştırma yapılmamıştır. Biz, bu makaleyi hazırlama aşamasında sınırlı bir bilgi edinme yoluna gittik. Kızlık zarı incelemesi ile ilgili sağlık personeli, hukukçular, din adamları, kızlık zarı incelemesi yapılan kadınlar ve kızlık zarı incelemesini isteyen kişiler ile yaptığımız birebir görüşmelerle bilgi toplamaya çalıştık. Edindiğimiz bilgilere göre; yaşadığımız şehirde bu uygulama daha çok özel muayenehane, poliklinikler ve hastanelerden; genellikle de gerdek gecesi sonrasında talep edilmektedir. Hekimlerle yaptığımız görüşmelerde; hekimler kızlık zarı incelemesini kadının yaşamını kurtarmak adına yaptıklarını söylediler. Mağdur kadınların da çoğunun elastik yapıdaki hymene sahip olduğu için böyle bir uygulamaya getirildikleri öğrendiklerimiz arasında. Bir özel hastanede bir yıl çalışan bir hemşire ile yaptığımız yüz yüze görüşme de bu konuyla ilgili yüzün üstünde vaka gördüğünü belirtmesi bu uygulamanın Şanlıurfa'da sandığımızdan da çok yapıldığını düşünmemizi sağladı. Kızlık zarı incelemesine maruz kalan kadınlar bu uygulamayı 'utanç verici' olarak nitelendirdiler. Kızlık zarı incelemesi isteyen kişiler ise bunun hastalık durumuyla aynı olduğunu, bu yüzden de mahremiyetin ihlal edilmesinde bir sakınca görmediklerini ifade ettiler.

Sonuç

Her bilimsel düşünmenin yolu 'sorgulamaktan' geçer; bu isterse din, isterse teknoloji, isterse de gelenekler olsun. Biz de bu çalışmamızda yaygın bir geleneksel anlayışın sosyolojik, dini, hukuki, tıbbi ve ahlaki boyutlarını ortaya koymaya çalıştık. Yaşadığımız şehir din ile geleneklerin iç içe geçtiği kültürel bir özelliğe sahiptir. Kızlık zarı incelemesi de yaygınlaşmış bir geleneksel anlayışın, inanç sistemiyle sağlaştırılarak varlığını Şanlıurfa'da da devam ettirmektedir. Bu yüzden bu çalışmamızda bu kadar doğal karşılanan bir haksızlığı yeniden tartışmak istedik. Bu tür sorunların çözümü her disiplinde insan haklarının öğretilmesi ile mümkün olabilir. Toplumsal değişim için üniversiteler de farklı bakış açısının kazandırılması

gerekir. Bunun içinde önce eğitimcilere büyük görevler düşmektedir. Tüm bilimlerin gelişim sürecinde yaşanan 'en iyiye' ulaşma çabasında, umarız bizim çalışmamızın da bir katkısı olur ve artık sağlık hizmetleri insan haklarına, kadın haklarına saygılı bir şekilde hizmet verir.

KAYNAKLAR

1. Dinç L, 'Hemşirelerin Etik Problemler Karşısındaki Yaklaşımlarının Belirlenmesi', Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programı Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara, 1993: 1.
2. Gürsoy E, 'Gebe ve Jinekoloji Polikliniklerinde Çalışan Ebe ve Hemşirelerin Kızlık Zarı Muayenesi Hakkındaki Görüş ve Yaklaşımları', Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara, 1999: 17,18,19-1,2.
3. Taşkın L, Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği, Sistem Ofset Matbaacılık, Ankara, 1997: 20.
4. Women and Global Human Rights. Virginitiy Testing (2paragraf). Erişim: <http://www.webster.edu/woolfm/virginitiytest.html> (10.12.2002).
5. Türk Tabipler Birliği Etik Kurulu, 'Hekimlere, İlgili Kurumlara, Kamuoyuna Açıklama- 'Kızlık Zarı İncelemesi', 15 Aralık 1994.
6. Öğrencilerin 'Bekarete Bakışı Değişiyor (1paragraf). Erişim: <http://www.ntvmsnbc.com/news/167771.asp> (10.12.2002).
7. Kadın Eserleri Kütüphanesi 2000 Ajandası (1paragraf). Erişim: <http://www.kadınlar.com/kadın/bekaret.htm> (20.1. 2003).
8. Ecevit'e 'Bekaret Testi' Mektubu (1paragraf). Erişim: <http://www.ozgur.politika.org/2001/09/12/hab136.html> (10.12.2002).
9. 26 Ocak 1997 Pazar (1paragraf). Erişim: <http://garildi.sabah.com.tr/cgi-bin/sayfa.cgi?w+30+/esabah/9701/26/tf7.html+bekaret> (20.01.2003).
10. Fetvalar Sayfası. İncelenen Fetvalar (1paragraf). Erişim: <http://www.suleymaniyevakfi.org/modules/fetvalar/index.php?catid=5> (30.12.2002).
11. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Genel Sorunları Genel Müdürlüğü, 1995 Yılında Pekin'de Gerçekleştirilen IV. Dünya Kadın Konferansı Sonuçlarının Uygulanması ve İzlenmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı, Ankara, 1998:22.
12. Robertson AH and J.G Merıls, Human Rights In The World, Manchester University Press, Manchester, 1992:106.
13. Kapanı M, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Bilgi Yayınevi, 1996:151.
14. Tıpta Kötü Uygulamadan Doğan Sorumluluk Kanunu Tasarısı 'Malpraktis Yasası'(1Pragraf). Erişim: <http://www.saglikhukukunet/bilgi/malpraktis.asp>.
15. Ersoy N, Aydın E, 'Tıbbi Etik'te Özerklik Ve Özerkliğe Saygı İlkesi', Tıbbi Etik Dergisi, 1994:2: 71-4.
16. Aydın E, Tıp Etiğine Giriş, Pegem A Yayınevi, Ankara, 2001: 587.
17. Harris J, Hayatın Değeri, Ayrıntı Yayınları, 1998: 305.
18. Yıldırım A, 'Kadın Hastalıkları ve Doğumda Etik'. Ed. Demirhan A., Oğuz Y, Elçioğlu Ö, Doğan H. Klinik Etik, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 2001: 587.
19. Örs Y, Pelin S, 'Bir Etikodrama Konusu Olarak Kızlık Zarı İncelemesi', III. Tıbbi Etik Sempozyumu Bildirileri, 1998: 409.

Geliş Tarihi: 02.09.2003

Yazışma Adresi: Dr. Ebru ÇEVİK

Harran Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu,
İpekyol Caddesi,
63300 ŞANLIURFA
ebrucevik1974@mynet.com